

طراحی و برنامه‌ریزی محورهای گردشگری شهر ساری مطالعه موردی محور گردشگری بافت قدیم

افشین سفاهن^۱، آرزیتا رجیبی^۲ و عباسعلی حاجیان تیلکی^۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۱/۳۰، تاریخ تایید: ۱۳۹۵/۳/۲۵

چکیده

شهرها بواسطه دارا بودن جاذبه‌ها و تاسیسات گردشگری فراوان، تعداد زیادی گردشگر را به‌سوی خود جذب می‌نمایند. بنابراین، بسترسازی، شناسایی جاذبه‌ها و منابع در مرحله اول و سپس ارزیابی و اولویت‌بندی در مرحله بعدی، و بعد از آن معرفی محوری که از این اولویت‌ها عبور نماید، امری ضروری به نظر می‌رسد. وجود جاذبه‌های فراوان و موقعیت مکانی ساری می‌تواند در توسعه این شهرستان نقش مهمی را ایفا کند، لذا هدف این پژوهش، طراحی محور گردشگری بافت قدیم شهر ساری می‌باشد. این تحقیق از نظر روش، توصیفی - تحلیلی مبتنی بر پیمایش بوده است و پژوهش بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیش‌بینی شده است از نوع تحقیقات کاربردی بوده است، تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی و با هدف طراحی محور گردشگری بافت قدیم شهر ساری انجام شده است. در این مدل، پس از تشکیل گروه، تعیین هدف و مشخص نمودن معیارها و گزینه‌ها که به یک ساختار سلسله مراتبی منجر می‌شود، با توجه به آمار و اطلاعات و بررسی میدانی و نظرات گروه تصمیم‌گیرنده که متشکل از مسئولان و دست‌اندرکاران امر گردشگری شهر ساری بودند، به امتیازدهی به معیارها و گزینه‌ها پرداخته شده و با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice تجزیه و تحلیل و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری شهر ساری انجام گشت. در ادامه جاذبه‌های بافت قدیم در ۴ گروه جاذبه با عنوان گروه ۱۰ جاذبه اول، ۱۰ جاذبه دوم، ۱۰ جاذبه سوم و گروه جاذبه‌های مذهبی تقسیم شده است. کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، شهرداری ساری، مدیران آژانسهای مسافرتی و شهروندان محورهایی را برای هر کدام از گروهها طراحی می‌کنند به‌گونه‌ای که محور طراحی شده از تمامی جاذبه‌های آن گروه عبور کند. در این مرحله برای انتخاب بهترین محور در هر گروه از روش تحلیل سلسله مراتبی استفاده می‌شود و محورهایی مختلف از نظر جاذبه‌های طول مسیر، هزینه‌های اجرا، جدا بودن پوسته گردشگری و شهری، فواصل زمانی و ویژگی‌های محور مقایسه و رتبه‌بندی گشته و در پایان برای هر گروه بهترین محور انتخاب شده است.

کلیدواژگان: برنامه‌ریزی، طراحی، محور گردشگری، شهر ساری، بافت قدیم.

۱. استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور تهران

۲. استادیار گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، azitarajabi@yahoo.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز

مقدمه

در دهه‌های اخیر رشد و توسعه صنعت گردشگری و اتخاذ آن به‌عنوان یکی از فعالیت‌های عمده اقتصادی از طرف کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه و رقابت مقاصد عمده گردشگری در جهت جذب گردشگران، برنامه‌ریزان را برآن داشته تا برای افزایش درآمدهای حاصله از فعالیت‌های گردشگری به دو مقوله مهم توجه نمایند: اول، افزایش رضایت گردشگران و ارتقای لذت و کیفیت گردشگری و دوم، تلاش در جهت حفظ منافع جوامع میزبان (کاظمی، ۱۳۸۵: ۲۳). صنعت گردشگری از فرصت‌های جدید اقتصادی، اجتماعی و اکولوژیکی است که به دلیل نیازهای جهانی به شدت در حال رشد و گسترش است (بدری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۱). این در حالی است که ایران تنها ۰/۵ درصد از سهم درآمد گردشگری جهان را به‌خود اختصاص داده و از نظر درآمد جذب گردشگر در قیاس با کشورهای جهان در رتبه نود قرار دارد (زنگی‌آبادی، جمال‌محمدی، ۱۳۸۵). گردشگری از دهه ۱۹۹۰ به عنوان زمینه مطالعاتی مهمی مطرح است و حجم زیادی از پژوهش‌های مربوط به این حوزه در سراسر جهان در زمینه شهری صورت می‌گیرد (Pearce, 2001). امروزه گردشگری برای بسیاری از مدیران و مسئولان شهری به صورت یک امر اقتصادی با اهمیت درآمده است که مستلزم ارزیابی صحنه رقابت، تعریف و تعیین هدف‌ها، داوری میان گزینه‌های گوناگون در زمینه سرمایه‌گذاری و آمایش و ایجاد ساختار مناسب و تجارتي فرآورده‌های گردشگری شهری است (دیناری، ۱۳۸۴: ۱۱). گردشگری در چارچوب الگوهای فضایی خاصی عمل می‌کند که یکی از آنها، گردشگری شهری است (Timothy, 1995: 63). همچنین رشد سفرهای کوتاه مدت به یکی از اصلی‌ترین مراکز گردشگری تبدیل شده است (Cooper Et al., 1998: 42).

فضای شهری، چیزی نیست جز فضای زندگی روزمره شهروندان آن که هر روز به صورت آگاهانه و ناآگاهانه در طول راه، از منزل تا محل کار ادراک می‌شود (پاکزاد، ۱۳۷۶: ۳۲). این فضاها (خیابان‌ها، میدانها و پارکها) بخشی از فضاهای باز و عمومی شهرها هستند که به‌نوعی تبلور ماهیت زندگی جمعی می‌باشند، یعنی جایی که شهروندان در آن حضور دارند و داستان زندگی جمعی در آن گشوده می‌شود (کار، ۱۹۹۲). فضای گردشگری شهری، فضایی است که منابع گردشگری در آن وجود دارد و الگوی رفتاری گردشگران تابعی از منابع گردشگری آن مانند جاذبه‌ها، محل اقامت، امکانات و خدمات می‌باشد (Jeyms, 2009). این فضاهای پویا در مقابل فضاهای ثابت و بی‌تحرك محل سکونت و کار، اجزای اصلی و حیاتی یک شهر را تشکیل داده و شبکه‌های حرکت، مراکز ارتباطی و فضاهای عمومی بازی و تفریح را در شهر تامین می‌کنند (بحرینی، ۱۳۷۷: ۳۱۳). این‌گونه از گردشگری می‌تواند با ایجاد فرصتهایی برای اشتغال و کسب درآمد برای ساکنان محلی و توسعه ساختارهای زیربنایی امکان توسعه

پایدار و یکپارچه شهری را فراهم آورد (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴). گردشگری شهری دارای ماهیت دوگانه است؛ به این معنا که از یک‌سو شهر به معنای اصلی‌ترین مبدا گردشگران به شمار می‌آید؛ و دوم اینکه شهر به‌عنوان مقصد گردشگری مدنظر قرار می‌گیرد. آنچه مربوط به گردشگری شهری است، عموماً شهر را به‌عنوان مقصد گردشگری مدنظر دارد و در واقع، هدف از ورود گردشگر به فضای شهری؛ یعنی شهر به‌عنوان مقصد گردشگری است و به قصد بازدید از جاذبه‌های گردشگری شهر وارد فضای آن می‌شود (رهنمایی، ۱۳۸۶: ۲۰). وجود شهرهای متعدد که هر یک به نوبه خود به جهت تنوع آب و هوایی، جغرافیایی، فرهنگی و تاریخی و ... ظرفیت‌های فراوانی برای جذب گردشگر دارند، فرصت مغتنمی را در شهرها فراهم کرده است تا از این رهگذر به دور از بسیاری ناهنجاری‌های حاصل از صنعتی - تجاری شدن جامعه شهری، در راستای تامین منابع مالی و درآمدزا، گام‌های موثری بردارند (کوشش تبار، ۱۳۸۷).

به منظور تصمیم‌گیری مناسب در برنامه‌ریزی جاذبه‌های گردشگری شهری باید تمام فاکتورهایی را که در تصمیم‌گیری موثر هستند، دخالت داده، از بین آنها بهترین گزینه را انتخاب کنیم (اینسکپ، ۱۹۹۱، ۱۲). اکنون نکته مهم در برنامه‌ریزی براساس جاذبه‌ها، نحوه اولویت‌بندی در توسعه و چگونگی توسعه آنهاست. برای سنجش و اولویت‌بندی جاذبه‌ها معمولاً معیارهای مختلفی؛ از قبیل: اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیرساختی، زیست‌محیطی، نهادی، قانونی و جغرافیایی مورد توجه قرار می‌گیرد تا بر اساس آنها بتوان نسبت به جاذبه‌های گوناگون تصمیم‌گیری نمود (پاپلی یزدی، ۱۳۸۵، ۳۰). انتخاب بین گزینه‌ها به صورت مقایسه‌ای بین محورها و پوشش چاذبه‌ها در آن‌ها انجام گرفته و تصمیم‌گیری به صورت تطبیقی بر اساس مشترکات بین محورها انجام می‌شود.

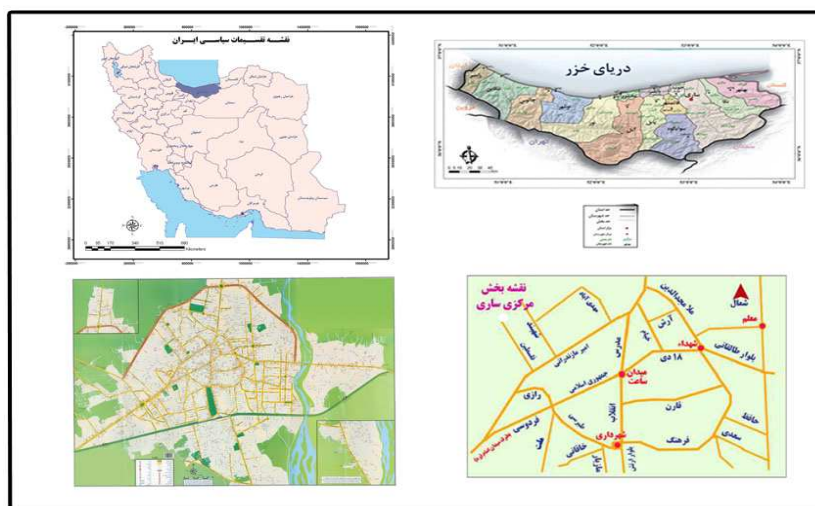
مبانی نظری تحقیق

قالیباف و شعبانی فرد در مقاله‌ای تحت‌عنوان ارزیابی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری، جاذبه‌های شهر سنندج را در بخش‌های مختلف فرهنگی - تاریخی، انسان ساخت و طبیعی را مقایسه کرده و دریافته‌اند جاذبه‌های فرهنگی - تاریخی این شهر نسبت به جاذبه‌های دیگر دارای اولویت بیشتری برای توسعه و برنامه‌ریزی است (قالیباف و شعبانی فرد، ۱۳۹۰). تحقیقی دیگر به بررسی نقش زیرساخت‌های شهری جهت تعیین قطب گردشگری پرداخته و شهرهای استان مازندران را از نقطه نظر معیارهایی نظیر دفاتر خدمات مسافرتی، واحدهای اقامتی، هتل‌ها، رستوران‌ها، کارگاه‌های عمده و خرده فروشی و پایانه‌های مسافرتی به روش تحلیل سلسله مراتبی با هم مقایسه کرده است. نتایج نشان داد که شهر رامسر از بیشترین امتیاز به‌عنوان قطب گردشگری برخوردار است (موسی وند و همکاران).

خادم‌الحسینی، همتی و صفی‌خانی در مطالعه‌ای به بررسی و تحلیل کالبدی گسترش گردشگری شهری با استفاده از دوچرخه پرداخته‌اند. یافته‌های این مطالعه نشان داد بین عوامل فردی و ویژگی‌های کالبدی در استفاده از دوچرخه در منطقه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد (خادم‌الحسینی و همکاران). پژوهشی با عنوان برنامه‌ریزی و مکان‌یابی بهینه تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری شهری نشان می‌دهد علیرغم وجود جاذبه‌های فراوان شهر سمنان، به جهت توزیع فضایی - مکانی نامناسب منابع و تسهیلات گردشگری در این شهر، استفاده بهینه از پتانسیل‌ها بعمل نمی‌آید. همچنین اشاره شده جاذبه‌های شهری و تجاری محدوده مرکزی شهر را پوشش می‌دهد در حالیکه مراکز اقامتی و پذیرایی در محورهای ورود و خروج شهر واقع شده است (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳).

منطقه مورد مطالعه

شهرستان ساری با وسعتی در حدود ۵۰۹۸ کیلومترمربع در موقعیت جغرافیایی ۵۳ درجه و ۱۰ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۳۰ دقیقه عرض جغرافیایی در نیمکره شمالی قرار گرفته که در اربعه آن شمالاً به دریای خزر، شرقاً به شهرستان نکا، از جنوب به استان سمنان و از غرب به شهرستان قائمشهر محدود می‌شود. از آنجا که دریای خزر در ارتفاع پایین‌تری نسبت به دریای آزاد قرار دارد زمینهای این شهرستان دارای ارتفاع منفی نسبت به دریای آزاد می‌باشد. ساخت زمین‌شناسی شهر ساری جزئی از ساختار زمین‌شناسی ایران و دنباله پلاتفرم عربستان می‌باشد که در اثر چین‌خوردگی بایکالی که احتمالاً ۶۲۰ تا ۷۰۰ هزار سال قبل رخ داد بوجود آمده است. شهرستان ساری از نظر موقعیت طبیعی و پستی بلندی از سه بخش جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی تشکیل شده است. شهر ساری از نظر موقعیت طبیعی در منطقه جلگه‌ای شهرستان واقع و قسمت‌های جنوب و جنوب‌غربی آن را کوهها و تپه ماهورهای کم ارتفاع فراگرفته است. طبق آمار ایستگاه سینوپتیک شهر ساری (سال ۱۳۸۵) دی و مرداد به ترتیب با دمای متوسط ۲۸/۵ و ۹/۷ درجه سانتیگراد سردترین و گرمترین ماههای سال بودند. حداکثر مطلق درجه حرارت متعلق به ماه شهریور با دمای ۳۸/۴ درجه سانتیگراد و حداقل مطلق درجه حرارت در ماه دی با ۱/۸- درجه سانتیگراد بوده است.

موقعیت مکان مطالعاتی (استان مازندران، شهر ساری، بافت قدیم)

روش تحقیق

این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی مبتنی بر پیمایش استوار می باشد. از آن جایی که موضوع این پژوهش برنامه‌ریزی و طراحی محورهای گردشگری شهر ساری (مطالعه موردی بافت قدیم شهری) است، لذا در ابتدای کار به مطالعه پیمایشی درباره وضعیت موجود شهر ساری و جاذبه‌های گردشگری آن پرداختیم. معیارها و شاخص‌های ارزیابی جاذبه‌های گردشگری شهر ساری بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و بر اساس مبانی نظری موجود در زمینه گردشگری تهیه گردید. چهار گروه از جاذبه‌های گردشگری شهر ساری با استفاده از طریق نرم‌افزار (Expert Choice) ارزیابی شد و در نهایت جاذبه‌های گردشگری شهر ساری برنامه‌ریزی و بهترین محور براساس تعداد جاذبه‌ها در نقشه‌ها جانمایی شده و با توجه هم‌نشانی محورها بر اساس جاذبه‌ها طراحی محور گردشگری انجام گردید. این پژوهش بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیش‌بینی شده است از نوع تحقیقات کاربردی بوده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات

اطلاعات موردنیاز تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای و منابع اسنادی با مراجعه به مراکز علمی، دانشگاهها، نهادها و سازمان‌های مختلف جمع‌آوری شده و همچنین با استفاده از روش میدانی، از طریق تکمیل پرسشنامه، داده‌های موردنیاز گردآوری گشته است. لیست اقشاری که نقشه‌های جانمایی جاذبه‌ها جهت طراحی محور در اختیار آنها قرار گرفته شامل متخصصین سازمان میراث فرهنگی، مدیران آژانسهای مسافرتی و توریستی، شهروندان و کارشناسان شهرداری ساری می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

وضعیت فعلی جاذبه‌های گردشگری و محورهای گردشگری شهر ساری

در حال حاضر جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی و دست‌ساز در شهر ساری به‌طور یکپارچه در غالب یک برنامه جامع مورد توجه و معرفی قرار نگرفته است. بخشی از این جاذبه‌ها به‌طور مستقل توسط سازمان‌های مربوطه از قبیل اوقاف، شهرداری، عمران و مسکن وابسته به راه و شهرسازی و گاهی اوقات توسط میراث فرهنگی مورد مرمت و بهره‌برداری قرار گرفته‌اند. این در حالی است که به‌شمار زیادی از این جاذبه‌ها با تمام ظرفیت‌هایی که به لحاظ معماری بومی، ارزش فرهنگی و تاریخی و بسیاری موارد دیگر دارند، توجهی نشده است و در حال تخریب هستند. با توجه به اینکه بسیاری از جاذبه‌ها مورد بی‌توجهی قرار گرفته‌اند، نمی‌توان انتظار یک نظام جهت معرفی و ایجاد محورهای گردشگری را در شهر ساری داشت.

جاذبه‌های طول مسیر

محور گردشگری مناسب باید طوری طراحی شود که بیشترین تعداد از جاذبه‌های موجود در بافت قدیم (بخش مرکزی شهر ساری) را پوشش دهد تا گردشگر در حین عبور از محور، به راحتی به بیشترین تعداد اماکن دیدنی دسترسی داشته باشد. با بررسی‌های میدانی و مطالعه و گردآوری اطلاعات از سازمان میراث فرهنگی و همچنین با همکاری مرکز ساری‌شناسی، لیست جاذبه‌های موجود در بافت قدیم شهر ساری گردآوری شده است.

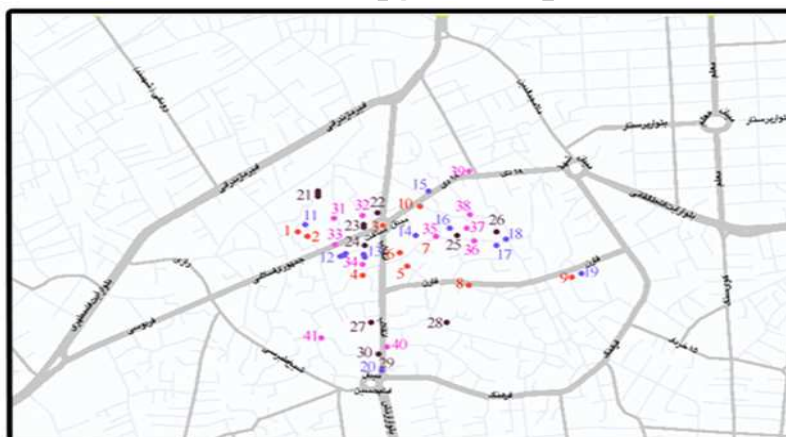
در پژوهش حاضر جاذبه‌ها با معیارهایی از قبیل اسطوره بودن، مرمت بنا، مالکیت بنا، قدمت بنا، ایجاد اوقات فراغت، سبک معماری و منحصر بفرد بودن، ارزش فرهنگی، ارزش مذهبی، مظاهر معماری بومی، نزدیکی به مرکز شهر و کاربری اختصاص یافته به بنا در حال حاضر، با هم مقایسه شده و با توجه به اهمیت مطابق جدول شماره (۱) مرتب شده‌اند.

جدول ۱. اولویت‌بندی جاذبه‌های بافت قدیم (بخش مرکزی) شهر ساری

ردیف	نام جاذبه	درصد	ردیف	نام جاذبه	درصد	ردیف	نام جاذبه	درصد
۱	امام زاده یحیی	۴.۲	۱۵	بازار طلا فروشان	۲.۷	۲۹	خانه ناظریان	۱.۷
۲	بقعه زین العابدین	۴.۰	۱۶	دروازه بابل	۲.۷	۳۰	کوچه سردار	۱.۷
۳	مسجد جامع	۳.۷	۱۷	شهدای گمنام	۲.۷	۳۱	کوچه آب انبار نو	۱.۶
۴	مسجد مصطفی خان	۳.۴	۱۸	آب انبار میرزاهدی	۲.۶	۳۲	کاروانسرای کجوری	۱.۴
۵	خیابان قازن	۳.۴	۱۹	خانه روشن	۲.۶	۳۳	خانه سردار جلیل	۱.۴
۶	مسجد شاه غازی	۳.۱	۲۰	حمام وزیری	۲.۶	۳۴	حمام دولت	۱.۴
۷	برج ساعت	۳.۱	۲۱	خانه رمدانی	۲.۳	۳۵	کاروانسرای وکیل	۱.۳
۸	تکیه عباس خانی	۳.۰	۲۲	پناهگاه جنگی	۲.۳	۳۶	خانه کلیادی ۲	۱.۳
۹	پارک بهار نارنج	۳.۰	۲۳	۳ ایچ	۲.۱	۳۷	کهنه باغ شاه	۱.۳
۱۰	خانه کلیادی	۲.۹	۲۴	سبزه میدان	۲.۰	۳۸	آب انبار بهرام آتر	۱.۳
۱۱	خانه فاضلی	۲.۸	۲۵	کاخ نارایی	۱.۹	۳۹	خانه صادقی	۱.۳
۱۲	تکیه آب انبار نو	۲.۸	۲۶	حمام حاج درویشعلی	۱.۸	۴۰	اداره پست قدیم	۱.۲
۱۳	بازار قدیم	۲.۸	۲۷	نو باغ شاه	۱.۸	۴۱	خانه میرگنی	۱.۰
۱۴	آب انبار نو	۲.۷	۲۸	حمام صادق خان	۱.۷			

ماخذ: نگارندگان

با توجه به تعداد زیاد جاذبه‌ها و اینکه بازدید از تمام جاذبه‌ها زمان زیادی را می‌طلبد و ممکن است برای همه گردشگران مناسب نباشد، این جاذبه‌ها به ۴ گروه تقسیم شده‌اند که اسامی این گروه‌ها عبارتند از: گروه ۱۰ جاذبه اول، گروه ۱۰ جاذبه دوم، گروه ۱۰ جاذبه سوم، گروه ۱۱ جاذبه چهارم.

نقشه ۲. موقعیت ۴ گروه جاذبه‌ها در بافت قدیم (بخش مرکزی) شهر ساری بر روی نقشه (ماخذ: نگارندگان)

هزینه‌های اجرا

از آنجایی که کاربردی بودن و قابل اجرا بودن محور پیشنهادی بسیار مهم می‌باشد، لذا هزینه‌های مالی که ساخت و اجرای هر یک از محورها دربر خواهد داشت. به عنوان فاکتور بسیار مهم مورد توجه قرار

گرفته است. هزینه اجرای مسیرها تابعی است از مسافت طی شده محورها از خیابانهای اصلی، خیابانهای فرعی و بافت فرسوده، طول مسیر، زیرساختهای موردنیاز با توجه به فواصل زمانی و بسیاری موارد دیگر که محاسبه هزینه اجرا از توان محقق خارج بوده و برای محاسبه هزینه اجرا از کارشناسان میراث فرهنگی و مبلمان شهری کمک گرفته شده است.

جدا بودن پوسته گردشگری و شهری

در شهرهای بزرگ و جاذب گردشگر همچون پاریس و بارسلونا کارشناسان امور شهری و گردشگری پوسته گردشگری را از پوسته شهری جدا می‌نمایند. این امر سبب می‌شود حضور گردشگران در محورهای گردشگری موجب ایجاد اختلال در زندگی روزمره اهالی شهر نشود. همچنین برنامه‌ریزان و سرمایه‌گذاران بخش گردشگری می‌توانند پوسته محدود شده گردشگری را با صرف هزینه و زمان کمتری به مبلمان شهری موردنظر خود تبدیل می‌نمایند. بنابراین این فاکتور در تعیین محور در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است.

فواصل زمانی

با توجه به برنامه‌ریزی‌های زمانی که گردشگران برای سفر خود دارند، مدت زمانی که برای طی کردن یک محور نیاز است بسیار مهم می‌باشد. همین امر باعث شده که محقق ۴ گروه از جاذبه‌ها را معرفی نماید. فواصل زمانی از طریق طی کردن کل مسیر محور با سرعت تقریبی $1/5$ کیلومتر بر ساعت ($1/6$ کیلومتر بر ثانیه) و ثبت زمانی که برای طی کردن این محور سپری شده است محاسبه گشته است (البته در محورهایی که خطوط خروجی در آن مشاهده می‌شود زمان لازم برای رفت و برگشت از این خطوط محاسبه شده است). گردشگر با سرعتی معادل $1/5$ کیلومتر بر ساعت قادر است به دیدنی‌های اطراف خود به خوبی توجه نماید.

ویژگی‌های محور

هر محور دارای ویژگیهایی است که کم یا زیاد بودن تعداد این ویژگیها در انتخاب بهترین محور بسیار اهمیت دارد. این ویژگیها شامل تعداد عبور از خیابان اصلی، تعداد خط‌های خروجی از محور، طول خط‌های خروجی از محور و میانبر جهت کوتاه کردن مسیر می‌باشد.

طراحی محورهای مختلف در بافت قدیم

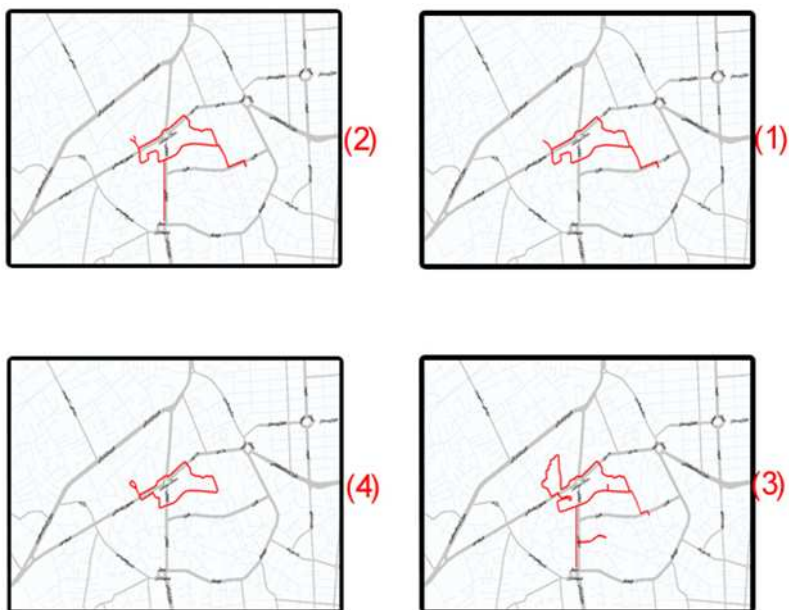
اینک زمان آن رسیده تا از بین جاذبه‌های بافت قدیم شهر ساری مواردی را انتخاب نماییم و به طراحی محور و مسیر گردشگری پردازیم که از این نقاط عبور کند. در این بخش ۴ گروه محور مختلف مورد تحقیق قرار می‌گیرد. ۱. محور ۱۰ جاذبه اول؛ ۲. محور ۲۰ جاذبه اول؛ ۳. محور ۳۰ جاذبه اول و ۴. محور جاذبه‌های مذهبی سه گروه محور اول به این دلیل طراحی می‌گردد تا گردشگران با توجه به مدت زمانی که دارند انتخاب کنند که فقط ۱۰ اولویت اول را بازدیدکنند، از ۲۰ اولویت اول بازدید نمایند و یا اینکه از هر ۳۰ گزینه بازدید نمایند. گروه محور مذهبی که جاذبه‌های مذهبی را پوشش می‌دهد، جهت بازدید گردشگران با علایق ویژه طراحی شده است. البته گردشگرانی که به بازدید از گروه محور ۱۰ گزینه اول می‌پردازند، به خودی خود تقریباً تمامی اماکن مذهبی را بازدید نموده‌اند. با این تفاوت که گروه محور ۱۰ گزینه اول بدلیل وجود خیابان قارن و پارک بهار نارنج مسیر طولانی‌تری را می‌طلبد.

طراحی محورها بر روی گروه‌های چهارگانه

در این بخش جاذبه‌های موجود در هر یک از گروه‌های چهارگانه بر روی نقشه جانمایی گشت. سپس این نقشه به همراه ارائه اطلاعات اولیه در مورد محور و مسیر و نحوه درست طراحی محور در آن، در اختیار جامعه آماری قرار گرفت. این افراد به‌طور مجزا اقدام به طراحی محوری که از تمامی جاذبه‌های طراحی شده در هر گروه عبور کند، نموده‌اند. در ادامه محورهایی که به‌صورت تکراری توسط افراد مختلف طراحی شده بودند حذف شده و محورهای غیر تکراری هر گروه جهت انتخاب بهترین محور در بخش بعدی، تعیین گشته است.

بررسی محورهای گروه ۱۰ جاذبه اول

بعد از بررسی پرسشنامه‌های مربوط به محور ۲۰ گزینه اول و حذف محورهایی که تکراری طراحی شده بودند، ۵ محور انتخاب شده است. نقشه شماره (۳) جانمایی این ۵ محور را نشان می‌دهد.

نقشه ۳. موقعیت ۵ محور پیشنهادی در نقشه جهت تعیین محور برتر در ۱۰ جاذبه اول

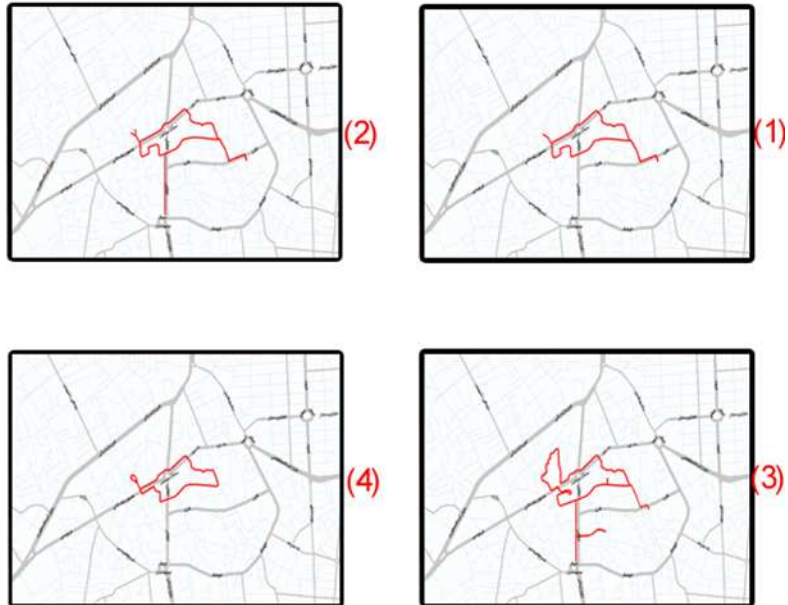
بررسی محورهای گروه ۲۰ جاذبه اول
 بعد از بررسی پرسشنامه‌های مربوط به محور ۲۰ گزینه اول و حذف محورهایی که تکراری طراحی شده
 بودند، ۳ محور نهایی انتخاب شده است.

موقعیت ۳ محور پیشنهادی در نقشه جهت تعیین محور برتر در ۲۰ جاذبه اول (ماخذ: نگارندگان)

بررسی محورهای گروه ۳۰ جاذبه اول

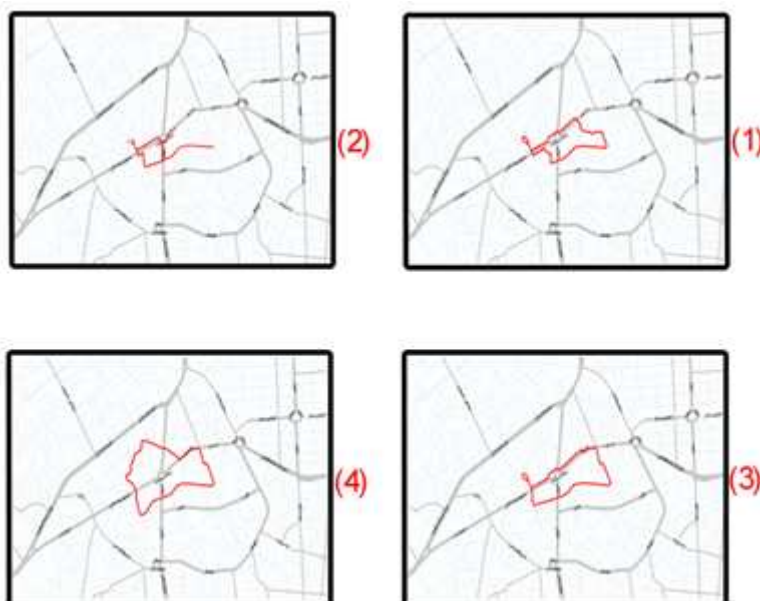
بعد از بررسی پرسشنامه‌های مربوط به محور ۳۰ گزینه اول و حذف محورهایی که تکراری طراحی شده بودند از بین ۱۵ محور طراحی شده، ۵ محور نهایی انتخاب شده است.

موقعیت ۵ محور پیشنهادی در نقشه جهت تعیین محور برتر در ۳۰ جاذبه اول (ماخذ: نگارندگان)

بررسی محورهای گروه جاذبه‌های مذهبی

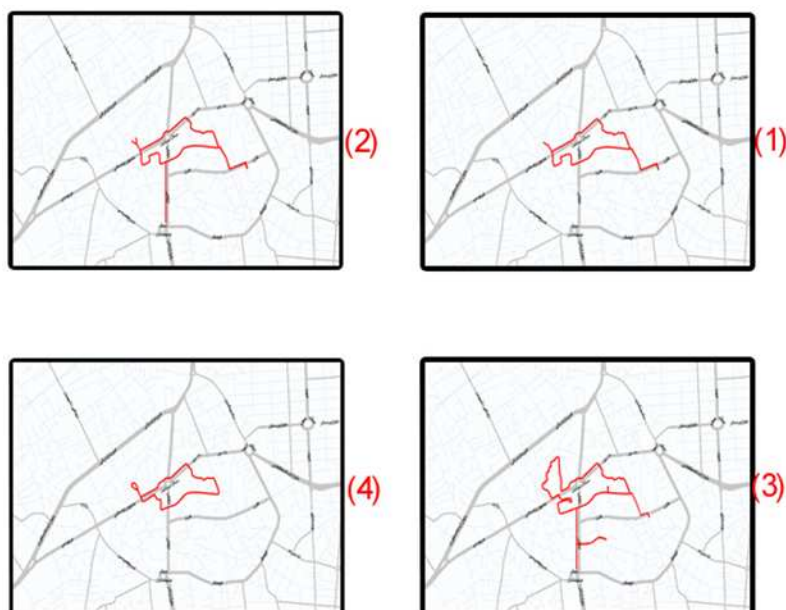
با بررسی پرسشنامه‌های مربوط به محور جاذبه‌های مذهبی و حذف محورهایی که تکراری طراحی شده بودند از بین ۱۵ محور طراحی شده، ۴ محور نهایی انتخاب شده است.

موقعیت ۴ محور پیشنهادی در نقشه جهت تعیین محور برتر در جاذبه‌های مذهبی

بحث و نتیجه‌گیری

شهر ساری با تاریخچه‌ای قدیمی و کهن دارای عناصر تاریخی با ارزش و درخور توجه با سبک معماری خاص و بومی منطقه می‌باشد. ترکیب کاملی از جاذبه‌هایی همچون محله‌های قدیمی، بازارهای قدیمی، خانه‌های قدیمی، کاروانسراها، آب انبارها و حمامها علاوه بر نشان دادن قدمت شهرنشینی، حس تعلق به گذشته را در همگان تقویت می‌نماید. بهترین روش جهت بازدید از جاذبه‌های موجود در بافت قدیم گروه‌بندی جاذبه‌ها تشخیص داده شده است که به شرح گروه‌های ۱۰ جاذبه اول، ۲۰ جاذبه اول، ۳۰ جاذبه اول و مذهبی می‌باشد. بهترین محورهایی که می‌توان از این جاذبه‌ها عبور داد با نظر کارشناسان برای هر یک از گروهها در غالب نقشه معرفی شده است که شامل ۱۷ محور کاملاً متفاوت می‌باشد. بعد از انجام مقایسات و هم پوشانی محورها بر روی یکدیگر در نهایت، یک محور به عنوان برترین محور برای هر یک از ۴ گروه انتخاب شده است. نقشه شماره (۷) جانمایی محورهای منتخب را در گروه‌های ۱۰ جاذبه اول، ۲۰ جاذبه اول، ۳۰ جاذبه اول و جاذبه‌های مذهبی نشان می‌دهد.

موقعیت محورهای منتخب از ۴ گروه تعیین شده بر روی نقشه (ماخذ: نگارندگان)

نکته‌ای که مرکز توجهات است تشابه تمامی محورهایی است که برای ۴ گروه جاذبه، انتخاب شده اند. این در حالی است که ۱۷ محور پیشنهادی ابتدایی برای انتخاب بهترین محور به لحاظ فواصل زمانی، هزینه اجرا، خط‌های خروجی و بسیاری موارد دیگر کاملاً با هم متفاوت می‌باشند، ولی بهینه‌ترین محور از تمامی گروهها با هم مشابه هستند. این مطلب بدین معنی است که می‌توان محور پیشنهادی نهایی برای ۳۰ جاذبه را پیاده‌سازی کرد و مسافران با توجه به تمایلات خود از میانبرها استفاده کرده و گروه جاذبه‌های مورد نظر خود را بازدید می‌کنند.

پیشنهادات

الف. محاسبه دقیق هزینه‌های اجرای محورهای تصویب شده به منظور تامین بودجه اجرای محور توسط سازمانهای مربوطه

ب. طراحی و اجرای زیرساختهایی همچون سرویسهای بهداشتی، آب‌خوری‌ها، پارکینگها و موارد دیگر جهت رفاه حال گردشگران با کمک بخش خصوصی و بهبود کیفیت راههای دسترسی از نظر نوع جاده، وضعیت روشنایی معابر و تابلوهای راهنما و رسیدگی به وضعیت نامناسب آن توسط سازمانهای دولتی

پ. محاسبه ظرفیت تحمل جاذبه‌هایی که در حال حاضر در طول این محور قابل بازدید می‌باشند تا

توان در غالب گردشگری پایدار این بناها را برای آیندگان محفوظ نگاه داشت.

ت. نصب تابلوهای راهنما به‌طوری‌که هر تابلو جاذبه بعدی را نمایش دهد و گردشگر با دنبال کردن تابلوها و بدون در اختیار داشتن نقشه کل محور را بازدید کرده و مجدد به نقطه اول باز گردد.

ث. نصب تابلوهای معرفی هر جاذبه جلوی درب آنها به دو زبان فارسی و انگلیسی تا در صورت عدم دسترسی به تور لیدر، گردشگران و شهروندان بتوانند اطلاعات کلی در مورد بناها بدست بیاورند. همچنین در دستور کار سازمان میراث فرهنگی قرار گرفتن تهیه و تدوین بروشورهای تبلیغاتی، فیلمها و تیزرهای تبلیغاتی با موضوع تاریخچه و سابقه فرهنگی، اقتصادی و هنری جاذبه‌های موجود

ج. برگزاری مسابقات مختلف با زمینه آشنایی با جاذبه‌های بافت قدیم از طرف سازمانهای مسئول به منظور جای دادن فرهنگ بازدید از جاذبه‌های بافت قدیم در زندگی روزمره شهروندان و ایجاد حس نوستالژی و تعلق به گذشته در شهروندان

چ. طراحی و معرفی یک کاراکتر از روی شمای کلی محور تصویب شده با هدف ایجاد خاطره جمعی در بین گردشگران و شهروندان و ساخت مجسمه و ماکت مالکان این بناها در محوطه و در قسمت‌های داخلی این خانه‌ها

ح. مرمت، احیا و بازنده‌سازی بناهایی که از ارزش بسیار بالایی برخوردارند ولی در صورت بی‌توجهی به ویرانه تبدیل خواهند شد و ایجاد جاذبه‌های جدید و انسان ساخت در بافت قدیم به منظور ایجاد اوقات فراغت خوش برای شهروندان و مسافران

خ. انجام تحقیقات در مورد شناسایی و جانمایی و طراحی سایر محوره‌های گردشگری شهر ساری همانند محور کوهستان، محور جنگل و محور دریا

Archive of SID

کتابشناسی

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی؛ معصومه حافظ رضازاده، مرضیه دارائی، برنامه‌ریزی و مکان‌یابی بهینه تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری شهری، فصلنامه جغرافیا و توسعه، سال دوازدهم، شماره ۳۵، تابستان ۱۳۹۳؛
۲. بدرآذر، توانمندسازی گردشگری تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی؛
۳. بدری، سیدعلی؛ خلیل رحمانی، مجید؛ سجاسی قیداری و امید حسن‌پور، راهبردهای توسعه اکوتوریسم در شهر مریوان، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ش ۲، ۱۳۹۰: ۵۴؛
۴. بحرینی، سیدحسین (۱۳۷۷)، فرآیند طراحی شهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول؛
۵. پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۷۶)، طراحی شهری چیست، فصلنامه آبادی، ویژه طراحی شهری، سال هفتم، شماره ۲۵، ص ۳۰، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و شهرسازی معماری ایران؛
۶. پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت؛
۷. حافظ‌نیا، محمد رضا (۱۳۸۶)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت، چاپ هشتم؛
۸. خادم‌الحسینی، احمد، صفرقادر حمتمی، مهتاب صفی‌خانی، بررسی و تحلیل کالبدی گسترش گردشگری شهری با استفاده از دوچرخه، فصلنامه فضای گردشگری، سال اول، شماره ۳؛
۹. خاماچی، بهروز (۱۳۶۸)، طرح جامع گردشگری تبریز، انتشارات بی‌تا؛
۱۰. دیناری، احمد (۱۳۸۴)، گردشگری شهری در (ایران و جهان)، مشهد، انتشارات واژگان خرد؛
۱۱. رنجبریان، بهرام؛ زاهدی، محمد (۱۳۸۷)، شناخت گردشگری، انتشارات چهارباغ، چاپ چهارم، اصفهان؛
۱۲. رهنمایی، محمدتقی (۱۳۸۶)، جزوه درسی جغرافیای توریسم، دانشکده جغرافیا دانشگاه تهران؛
۱۳. زیر دست، اسفندیار (۱۳۸۵)، جزوه درسی روش‌های ارزیابی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، گروه آموزشی شهرسازی دانشکده هنرهای زیبا؛
۱۴. زنگی‌آبادی، علی، جمال محمدی، دیبا (۱۳۸۵)، تحلیل بازار گردشگری شهر اصفهان، جغرافیا و توسعه؛
۱۵. قالیباف محمدباقر؛ شعبانی‌فرد محمد (۱۳۹۰)، اولویت بندی جاذبه‌های گردشگری برای توسعه گردشگری شهری براساس روش تصمیم‌گیری چند متغیره (مطالعه موردی شهر سنندج)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره دوم، شماره پیاپی ۱۰۱؛
۱۶. کاظمی، مهدی (۱۳۸۵)، مدیریت گردشگری، تهران، انتشارات سمت؛
۱۷. کوشش تبار، محسن، ۱۳۸۷، صنعت گردشگری ابزاری برای توسعه پایدار در مدیریت شهری، تهران: انتشارات موسسه فرهنگی اطلاع‌رسانی و مطبوعاتی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور
۱۸. موحد، علی (۱۳۸۶)، گردشگری شهری، چاپ اول، اهواز، دانشگاه تهران؛
۱۹. موسی‌وند، جعفر، فرزانه ساسان‌پور، نقش زیرساخت‌های شهری جهت تعیین قطب گردشگری، فصلنامه فضای گردشگری، سال اول، شماره ۱؛
20. Cooper, C., J. Flecher, D. Gilbert, S. Wanhill & R. Shepherd, *Tourism: Principles and Practice*, 2nd Ed New York: Longm, 1998;
21. Jeyms, E. 2009. ,Heritage preservation in sustainable tourism development – 16, WTO:Madrid;
22. Pearce, D. G.(2001). An International Framework for Urban Turism Research. *Annals of Tourism Research*,4(28): 926-946;
23. Timothy, D.J. & G. Wall, *Tourism Accomodation in an Asian Historic City*, journal of Tourism Studies, 6(2),Pp. 63-73, 1995.